

DOMINIK SIKORSKI
Uniwersytet Wrocławski, Polska
University of Wrocław, Poland

Zmiany funkcjonalne terenów przemysłowych i poprzemysłowych ziemi kłodzkiej

Functional changes in industrial and postindustrial areas of the Kłodzko region (Poland)

Streszczenie: Artykuł prezentuje wyniki badań nad przemianami funkcjonalnymi terenów przemysłowych i poprzemysłowych ziemi kłodzkiej w latach 2004–2020. Przedstawione badania opierają się na analizie danych statystycznych z bazy REGON oraz na przeprowadzonych badaniach terenowych. W artykule wykazano, że proces sukcesji funkcjonalnej, czyli stopniowego wkraczania podmiotów o różnych funkcjach na tereny przemysłowe i poprzemysłowe, które do tej pory były jednolite funkcjonalnie, zachodzi w obszarze zarówno miast, jak i wsi. Zaobserwowane skala i dynamika zmian funkcjonalnych są zdecydowanie większe w miastach niż na obszarach wiejskich. W znacznej mierze związane jest to z możliwością adaptacji tego terenu, a także z jego znajomością przez potencjalnych inwestorów. Przemiany funkcjonalne w istotny sposób zmieniły oblicze terenów przemysłowych i poprzemysłowych ziemi kłodzkiej po 1989 r., gdyż spowodowały modyfikację ich fizjonomii (wyglądu) oraz morfologii (budowy).

Abstract: The article presents the results of research on functional transformations of industrial and post-industrial areas of the Kłodzko region (Poland) in 2004–2020. The presented research is based on the analysis of statistical data from the REGON database and on the conducted field research. The article shows that the process of functional succession, i.e. the gradual entry of entities with various functions into industrial and post-industrial areas, in the Kłodzko region, takes place both in towns and villages. The observed scale and dynamics of functional changes is much greater in cities than in rural areas. It is largely related to the availability, the possibility of adapting to other functions and the knowledge of this type of land by potential investors. Functional transformations significantly changed the face of industrial and post-industrial areas of the Kłodzko region after 1989, modifying their physiognomy (appearance) and morphology (structure).

Słowa kluczowe: miasta; obszary wiejskie; przemiany funkcjonalne; sukcesja funkcjonalna; tereny przemysłowe; ziemia kłodzka

Keywords: urban area; rural area; functional changes; functional succession; industrial areas; Kłodzko region

Otrzymano: 20 stycznia 2022

Received: 20 January 2022

Zaakceptowano: 9 marca 2022

Accepted: 9 March 2022

Sugerowana cytacja / Suggested citation:

Sikorski, D. (2022). Zmiany funkcjonalne terenów przemysłowych i poprzemysłowych ziemi kłodzkiej. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 36(1), 108–120. doi: <https://doi.org/10.24917/20801653.361.7>

WSTĘP

Przestrzeń, zwłaszcza ta, która znajduje się pod wpływem oddziaływania człowieka, podlega licznym przeobrażeniom. Skala i dynamika tych zmian zależą od wielu czynników o charakterze zarówno globalnym, jak i lokalnym.

W Polsce do 1989 r. zmiany przestrzeni były w znacznym stopniu ograniczone za sprawą rygorystycznych przepisów prawa i braku kapitału umożliwiającego podejmowanie potencjalnych inwestycji. Jednak transformacja ustrojowa przyniosła istotne zmiany w strukturze społeczno-gospodarczej Polski, m.in. w kwestii podejścia do polityki gospodarowania przestrzenią. W konsekwencji zmiany przestrzeni po 1989 r. były dynamiczne i mogły wręcz doprowadzić do chaosu przestrzennego (Sikorski, 2012, 2013).

Wśród przestrzeni, które po 1989 r. uległy istotnym przeobrażeniom, wielu badaczy wskazuje właśnie na tereny przemysłowe (por. Marczyńska-Witczak, Szfrańska, 1999; Słodczyk, 2001; Liszewski, 2004; Miśkowiec, 2016; Brzosko-Sermak, Wantuch-Matla i in., 2020). W konsekwencji zmiany terenów przemysłowych miały różnorodne oblicza i charakter – szczególne znaczenie miały zmiany funkcjonalne, które często wpływały na fizjonomię (wygląd) oraz morfologię (budowę) terenu (Sikorski, 2012, 2013).

W dotychczasowych badaniach nad przemianami funkcjonalnymi terenów przemysłowych i poprzemysłowych dominował opis przemian rewitalizacyjnych, a także przekształceń funkcjonalnych pojedynczych miejscowości lub zakładów przemysłowych. Szczególnie dużo uwagi poświęcono terenom poprzemysłowym, które w wyniku rewitalizacji stały się atrakcją turystyczną lub centrum życia kulturalnego (por. Kaczmarek, 2001; Piech, 1999, 2004; Miśkowiec i in., 2016). Ponadto większość publikacji na ten temat opisywała przemiany funkcjonalne terenów przemysłowych i poprzemysłowych zlokalizowanych na terenie miast (Sikorski, 2013; Madeja, Smętkiewicz, 2021). Zmianom funkcjonalnym zachodzącym na obszarach wiejskich poświęcono niewiele uwagi.

Celem niniejszego artykułu było zbadanie przemian funkcjonalnych zachodzących na terenach przemysłowych i poprzemysłowych ziemi kłodzkiej w latach 2004–2020, ze szczególnym uwzględnieniem obszarów wiejskich. Aby móc osiągnąć tak postawiony cel badawczy, przyjęto dwa podstawowe założenia:

1. Udokumentowane dotychczas zjawisko przemian funkcjonalnych terenów przemysłowych i poprzemysłowych na obszarach miejskich zachodzi również na obszarach wiejskich.
2. Przebieg i skutki przemian funkcjonalnych terenów przemysłowych i poprzemysłowych obszarów wiejskich ziemi kłodzkiej w dużej mierze zależą od uwarunkowań lokalnych.

Przeprowadzone badania odnoszą się do analizy przemian funkcjonalnych terenów przemysłowych i poprzemysłowych także na obszarach wiejskich, co pozwoli uzupełnić swego rodzaju lukę poznawczą w tym zakresie.

METODY, ZAŁOŻENIA, ŹRÓDŁA DANYCH I PODSTAWOWE POJĘCIA

Przeprowadzone badania bazują na analizie danych statystycznych pozyskanych z systemu REGON z lat 2004–2020, a następnie zweryfikowanych przez badania terenowe.

Z bazy danych REGON pozyskano przede wszystkim informacje na temat: nazwy podmiotu gospodarczego, adresu jego siedziby, rodzaju prowadzonej działalności (według sekcji PKD 2007) oraz struktury zatrudnienia (liczba pracujących w przedziałach: 0–9, 10–49, 50–249, 250–999, powyżej 1000 osób) dla lat 2004–2020. W badaniu przyjęto, zgodnie z definicją GUS zawartą w Roczniku Statystycznym Przemysłu (2020), że za podmioty przemysłowe uznawane będą wszystkie podmioty gospodarcze umieszczone w rejestrze REGON, które przypisano do sekcji B, C, D lub E.

Osobnym problemem pozostaje wiarygodność danych zawartych w bazie REGON (por. Śleszyński, 2007; Raczyka, 2009; Celińska-Janowicz, 2016; Kłosowski, 2017). Do najczęstszych problemów tej bazy danych zalicza się:

1. Niezgłaszanie przez podmioty gospodarcze faktu likwidacji prowadzonej działalności gospodarczej – według szacunków A. Raczyka (2009) problem ten dotyczy nawet 30–40% zarejestrowanych podmiotów.
2. Liczne zmiany w sposobie definiowania, nazywania i tworzenia samej bazy REGON (np. w ostatnich 20 latach podmioty gospodarcze w bazie były klasyfikowane według pięciu różnych klasyfikacji gospodarczych: EDG 1998, PKD 2000, PKD 2004, PKD 2007, PKD 2010).
3. Przypisywanie pojedynczym podmiotom gospodarczym niejednoznacznej klasyfikacji prowadzonej działalności, co utrudnia jasne określenie, w jakiej dziedzinie i w jakim zakresie funkcjonuje badany podmiot.
4. Brak w rejestrach niektórych kategorii placówek usługowych i handlowych, takich jak np. oddziały bankowe.
5. Zmiany prawa dotyczącego zakładania i rejestracji działalności gospodarczej (Celińska-Janowicz 2016).

W związku z powyższym zdecydowano się na przeprowadzenie badań terenowych mających na celu weryfikację danych zapisanych w bazie REGON oraz inwentaryzację faktycznych zmian funkcjonalnych, fizjonomicznych i morfologicznych, jakie zaszły na terenach przemysłowych i poprzemysłowych ziemi kłodzkiej (badania terenowe przeprowadzono w I półroczu 2021 r.). Z uwagi na fakt, że w analizowanym okresie na terenie powiatu kłodzkiego występowało ponad 1000 podmiotów przemysłowych, badania terenowe przeprowadzono tylko na terenach przemysłowych i poprzemysłowych, gdzie zakłady przemysłowe zatrudniały lub zatrudniają powyżej 10 osób. Takich obszarów badawczych było łącznie 167.

Przemiany funkcjonalne terenów przemysłowych oznaczają proces stopniowego przeobrażania się – poprzez pojawianie się podmiotów gospodarczych o innych funkcjach niż funkcja przemysłowa – dotąd jednolitych pod względem funkcji terenów produkcyjnych.

Pojęcie tereny przemysłowe jest natomiast definiowane różnie. Na przykład J. Kotlicka (2008) za tereny przemysłowe uznaje ogół terenów wykorzystanych pod zagospodarowanie zakładów przemysłowych. Z kolei M. Piech (2004) terenami przemysłowymi nazywa obszary użytkowane przez zakład przemysłowy do celów bezpośrednio związanych z jego produkcją – obejmują więc one obszary zajęte przez obiekty

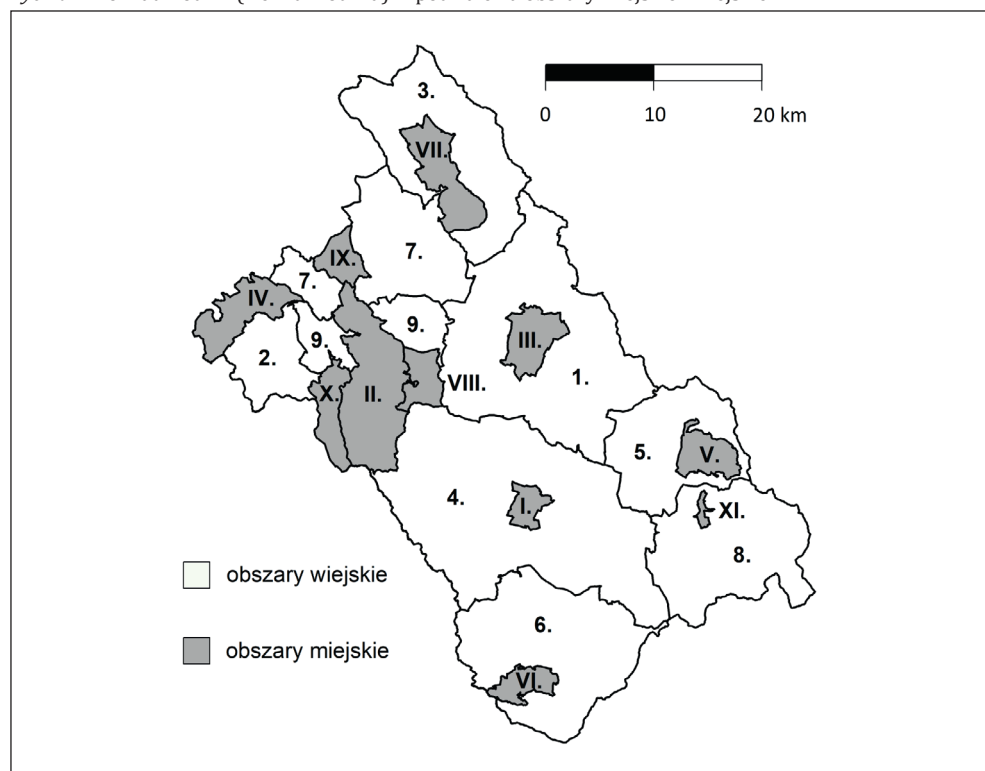
przemysłowe, magazynowe i składowe, urządzenia transportowe, a także te tereny, na których jest realizowana działalność socjalna zakładu.

W niniejszym opracowaniu za tereny przemysłowe uznano wszystkie obszary, w których granicach w latach 2004–2020 znajdował się choć jeden podmiot przemysłowy. Tereny poprzemysłowe to zaś takie obszary, które dawniej miały w swoich granicach chociaż jeden podmiot przemysłowy, a obecnie, w wyniku przemian funkcjonalnych, na ich terenie dominują inne podmioty gospodarcze.

OBSZAR BADAŃ

Wybór ziemi kłodzkiej nie był przypadkowy i wiązał się ze specyfiką tego regionu. Ziemia kłodzka to teren, który od lat definiowany jest jako obszar problemowy (por. Zagożdżon, 1988; Ciok, 1991; Eberhardt, 1989; Bański, 2008, Latocha i in., 2020) i położony peryferyjnie (por. Bański, 2014, Ciok, 1995, Hełdak, 2008, Kutkowska, 2012). To także region o zróżnicowanej powierzchni pod względem wysokości, obejmuje bowiem obszary zarówno górskie, jak i podgórskie – w efekcie w gospodarce tego regionu

Rycina 1. Powiat kłodzki (ziemia kłodzka) w podziale na obszary miejskie i wiejskie

Obszary miejskie: I. Bystrzyca Kłodzka, II. Szczytna, III. Kłodzko, IV. Kudowa-Zdrój, V. Łądek-Zdrój, VI. Międzyzlesie, VII. Nowa Ruda, VIII. Polanica-Zdrój, IX. Radków, X. Duszniki-Zdrój, XI. Stronie Śląskie
Obszary wiejskie: 1. Kłodzko, 2. Lewin Kłodzki, 3. Nowa Ruda, 4. Bystrzyca Kłodzka, 5. Łądek-Zdrój, 6. Międzyzlesie, 7. Nowa Ruda, 8. Stronie Śląskie, 9. Szczytna

Źródło: opracowanie własne

działalności rolniczej od wieków towarzyszyła działalność produkcyjna, a następnie przemysłowa (Borzęcki, 2014). W wyniku przemian ustrojowych, społecznych i gospodarczych po 1989 r. dotąd jednolite tereny przemysłowe ziemi kłodzkiej ulegały dezintegracji, a na ich miejsce powoli zaczęły wkraczać podmioty gospodarcze o funkcjach innych niż funkcja produkcyjna.

Ziemia kłodzka to region położony w południowo-zachodniej części Polski, który swoim zasięgiem obejmuje obecny powiat kłodzki. Na terenie tego powiatu położonych jest łącznie 11 miast i 177 miejscowości wiejskich. Obszar ten zajmuje powierzchnię 1643 km², którą zamieszkuje ponad 151 tys. osób (BDL 2020). Powiat kłodzki składa się z: 5 gmin miejskich (Duszniki-Zdrój, Kłodzko, Kudowa-Zdrój, Nowa Ruda, Polanica-Zdrój), 6 gmin miejsko-wiejskich (Bystrzyca Kłodzka, Lądek-Zdrój, Międzyzlesie, Radków, Stronie Śląskie, Szczytna) oraz 3 gmin wiejskich (Kłodzko, Lewin Kłodzki, Nowa Ruda; rycina 1).

WYNIKI

Charakterystyka współczesnej działalności przemysłowej na ziemi kłodzkiej

W latach 2004–2020 liczba podmiotów przemysłowych zlokalizowanych na ziemi kłodzkiej zmniejszyła się z 1420 do 1138 (282 podmioty, spadek o 19,9%). W badanym okresie w znacznie większym stopniu zredukowano podmioty przemysłowe zlokalizowane na terenie miast (247, spadek o 26,2%) niż na terenach wiejskich (35, spadek o 7,3%; tabela 1).

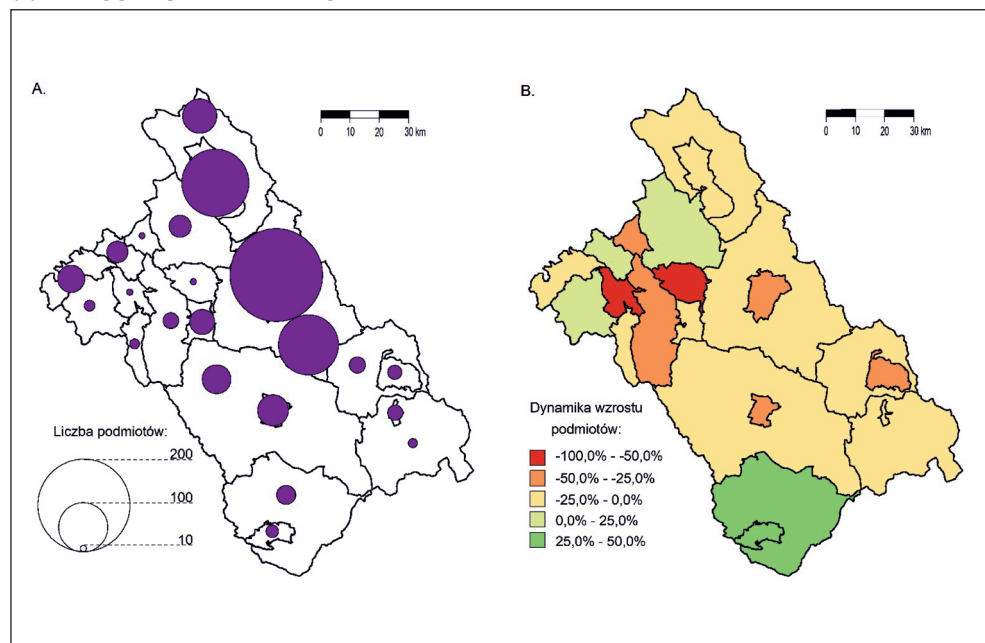
Analizując zmiany liczby podmiotów przemysłowych, należy także zwrócić uwagę na zmiany zachodzące w ich strukturze (wielkości) zatrudnienia. Na ziemi kłodzkiej redukcji uległy głównie najmniejsze podmioty przemysłowe, zatrudniające do 9 pracowników (236, spadek o 18,8%), a największą dynamikę zmian zanotowały podmioty większe zatrudniające powyżej 9 osób (46, spadek o 27,6%).

Tabela 1. Charakterystyka podmiotów przemysłowych na ziemi kłodzkiej w latach 2004–2020 według wybranych cech

Czas	Typ obszaru	Liczba pracujących				Suma
		0–9	10–49	50–249	>250	
2004	wiejski	438	32	8	1	479
	miejski	815	99	20	7	941
	ogółem	1253	131	28	8	1420
2020	wiejski	414	26	3	1	444
	miejski	603	73	16	2	694
	ogółem	1017	99	19	3	1138
2004–2020	wiejski	-24	-6	-5	0	-35
	miejski	-212	-26	-4	-5	-247
	ogółem	-236	-32	-9	-5	-282
	wiejski	-5,5%	-18,8%	-62,5%	-	-7,3%
	miejski	-26,0%	-26,3%	-20,0%	-71,4%	-26,2%
	ogółem	-18,8%	-24,4%	-32,1%	-62,5%	-19,9%

Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy REGON

Rycina 2. Liczba podmiotów przemysłowych w 2020 r. (A) i ich dynamika zmian w latach 2004–2020 (B) według gmin powiatu kłodzkiego

Źródło: Opracowanie własne na podstawie bazy REGON

W 2020 r. podmioty przemysłowe na ziemi kłodzkiej były zlokalizowane głównie na terenie miast (694 podmiotów, 61,0% ogółu). Szczególną koncentrację działalności produkcyjnej można było zaobserwować w dwóch największych miastach regionu – w Kłodzku (216 podmiotów) i Nowej Rudzie (155). Z kolei najwięcej podmiotów przemysłowych na obszarach wiejskich zlokalizowanych było w gminach wiejskich Kłodzko (138) i Nowa Ruda (76; rycina 2 A).

Jak już wspomniano, w latach 2004–2020 podmiotów przemysłowych na ziemi kłodzkiej ubywało głównie w miastach. I tak w Kłodzku liczba podmiotów przemysłowych spadła z 309 do 216 (o 93 podmioty, spadek o 30,1%) w Bystrzycy Kłodzkiej – z 119 do 68 (51, spadek o 42,9%), a w Nowej Rudzie – z 201 do 155 (46, spadek o 22,9%). Jednak największą dynamikę spadku zarejestrowano na obszarze wiejskim gminy Szczytna, gdzie liczba podmiotów przemysłowych spadła z 25 do 11, co stanowiło ubytek rzędu 56,0%. Niewielkie wzrosty liczby podmiotów przemysłowych zaobserwowano tylko w gminie miejsko-wiejskiej Międzylesie (z 48 do 64, wzrost o 33,3%) oraz w gminach wiejskich Lewin Kłodzki (z 17 do 20, wzrost o 17,6%) i Radków (z 43 do 47, wzrost o 9,3%; rycina 2 B).

Sukcesja funkcjonalna na terenach przemysłowych i poprzemysłowych ziemi kłodzkiej

W latach 2004–2020 liczba nowo powstałych podmiotów gospodarczych na terenach przemysłowych zlokalizowanych na ziemi kłodzkiej zwiększyła się z 373 do 393 (wzrost o 20 podmiotów, wzrost o 5,4%). Zanotowany przyrost liczby podmiotów

o funkcjach innych niż funkcja produkcyjna był jednakowy w miastach i na obszarach wiejskich (po 10 podmiotów; tabela 2).

Nowo powstałymi podmiotami gospodarczymi na terenach przemysłowych ziemi kłodzkiej były głównie mikroprzedsiębiorstwa zatrudniające do 10 pracowników (376 z 393, co stanowiło 95,7% ogółu). Tylko 17 nowych podmiotów zatrudniało więcej niż 10 pracowników – przedsiębiorstwa te były zlokalizowane głównie w miastach (12 podmiotów).

Tabela 2. Charakterystyka nowych podmiotów gospodarczych na terenach przemysłowych na ziemi kłodzkiej w latach 2004–2020 według wybranych cech

Czas	Typ obszaru	Liczba pracujących				Suma
		0–9	10–49	50–249	>250	
2004	wiejski	43	4	0	0	47
	miejski	306	16	4	0	326
	ogółem	349	20	4	0	373
2020	wiejski	52	5	0	0	57
	miejski	324	9	3	0	336
	ogółem	376	14	3	0	393
2004–2020	wiejski	9	1	0	0	10
	miejski	18	-7	-1	0	10
	ogółem	27	-6	-1	0	20
	wiejski	20,9%	25,0%	-	-	21,3%
	miejski	5,9%	-43,8%	-25,0%	-	3,1%
	ogółem	7,7%	-30,0%	-25,0%	-	5,4%

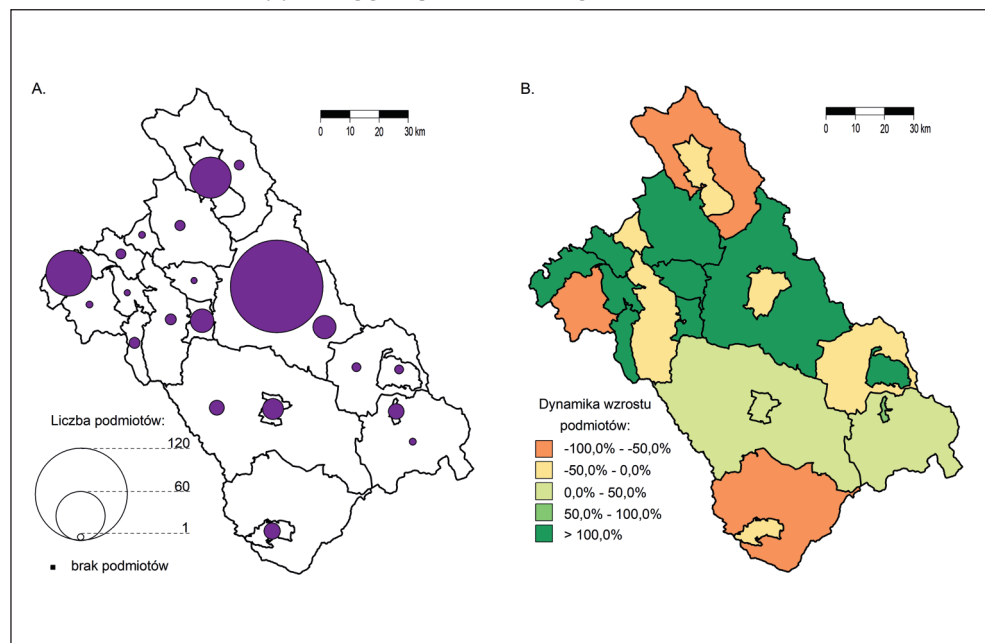
Źródło: opracowanie własne na podstawie bazy REGON

W 2020 r. nowo powstałe podmioty gospodarcze na terenach do tej pory jednorodnych przemysłowo były zlokalizowane głównie w miastach (336 na 393, 85,5% ogółu). Tereny przemysłowe takich miast jak Kłodzko (129 podmiotów), Kudowa-Zdrój (59 podmiotów) i Nowa Ruda (52 podmioty) stanowią największe miejsca koncentracji nowych form działalności gospodarczej na terenach do tej pory produkcyjnych. Wśród obszarów wiejskich warto zwrócić uwagę na bezpośrednie zaplecze miast: Kłodzka (25 podmiotów) i Bystrzycy Kłodzkiej (13 podmiotów) jako obszarów, gdzie dochodziło do stopniowej sukcesji funkcji, aczkolwiek miała ona wyraźnie mniejszą skalę i dynamikę niż we wspomnianych miastach (rycina 3 A).

W latach 2004–2020 największy wzrost liczby nowo powstałych podmiotów gospodarczych na terenach przemysłowych zanotowano w mieście Kudowa-Zdrój (z 26 do 59, wzrost o 33 podmioty), w Polanicy-Zdrój (z 3 do 26, wzrost o 23 podmioty) oraz w gminie wiejskiej Kłodzko (z 11 do 25, wzrost o 14 podmiotów). Z kolei największy ubytek nowo powstałych podmiotów gospodarczych nastąpił w Kłodzku (z 177 do 129, spadek o 48 podmiotów), w Międzyzlesiu (z 23 do 15, spadek o 8 podmiotów) oraz w gminie wiejskiej Nowa Ruda (z 12 do 5, spadek o 7 podmiotów). Dynamika tych zmian była zróżnicowana. Największy wzrost zanotowały gminy i obszary położone w centralnej części powiatu kłodzkiego (np. okolice Kłodzka), a największy spadek – gminy i obszary położone w północnej (Nowa Ruda i okolice) oraz południowej (Międzyzlesie i okolice) części ziemi kłodzkiej (rycina 3 B).

Rycina 3. Liczba nowych podmiotów gospodarczych na terenach przemysłowych w 2020 r. (A) i dynamika ich zmian w latach 2004–2020 (B) według gmin powiatu kłodzkiego

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych

Analizując nowo powstałe podmioty gospodarcze na terenach przemysłowych ziemi kłodzkiej, warto zwrócić uwagę na ich strukturę. Należy odpowiedzieć na pytanie o to, jakiego rodzaju nowe podmioty gospodarcze lokują się na dotychczas jednolitych terenach przemysłowych. Na podstawie przeprowadzonych badań terenowych można stwierdzić, że najczęściej na tereny te wkraczały podmioty gospodarcze związane z handlem detalicznym, handlem hurtowym oraz naprawą pojazdów (sekcja G, 142 podmioty, 36,1% ogółu), pozostałą działalnością usługową (np. związki zawodowe, sekcja S, 45 podmiotów, 11,5% ogółu), działalnością naukową, techniczną i profesjonalną (sekcja M, 37 podmiotów, 9,4% ogółu), a także opieką zdrowotną i pomocą społeczną (sekcja Q, 32 podmioty, 8,2% ogółu; tabela 3).

W latach 2004–2020 największą dynamiką przyrostu nowo powstałych podmiotów gospodarczych na terenach przemysłowych i poprzemysłowych powiatu kłodzkiego charakteryzowały się podmioty z sekcji S (wzrost o 45), Q (wzrost o 32), L (obsługa nieruchomości, wzrost o 25) oraz M (wzrost o 24). Z kolei najwięcej nowo powstałych podmiotów ubyło z sekcji G (spadek o 28) oraz K (działalność finansowa i ubezpieczeniowa, spadek o 14).

Zaobserwowane zmiany funkcjonalne terenów przemysłowych i poprzemysłowych ziemi kłodzkiej miały nie tylko wpływ na liczbę, strukturę i rodzaj zlokalizowanych tam podmiotów gospodarczych, lecz także na fizjonomię (wygląd) i morfologię (budowę) tych terenów. W trakcie przeprowadzonych badań terenowych można było dostrzec liczne modyfikacje przestrzeni, polegające na zróżnicowaniu kolorystyki zabudowy i oznakowaniu terenów poprzez różnego rodzaju banery. Pojawienie się nowych podmiotów gospodarczych prowadziło też często do przebudowy lub rozbudowy

istniejących obiektów. W konsekwencji w miarę jednolite tereny przemysłowe stawały się bardziej zróżnicowane, wskutek czego powstawało wrażenie chaosu przestrzennego (fotografie 1 i 2).

Tabela. 3. Struktura sukcesji funkcjonalnej na terenach przemysłowych na ziemi kłodzkiej w latach 2004–2020 według sekcji PKD

Czas	Typ obszaru	Sekcja PKD							
		A	G	L	M	Q	S	Pozostałe sekcje	Suma
2004	wiejski	15	17	1	1	0	0	13	47
	miejski	14	154	0	12	0	0	146	326
	ogółem	29	171	1	13	0	0	159	373
2020	wiejski	16	15	2	2	4	6	12	57
	miejski	6	128	24	36	28	38	76	336
	ogółem	22	143	26	37	32	45	88	393
2004–2020	wiejski	1	-2	1	1	4	6	-1	10
	miejski	-8	-26	24	24	28	38	-70	10
	ogółem	-7	-28	25	24	32	45	-71	20
	wiejski	6,7%	-11,8%	100,0%	100,0%	-	-	-7,7%	21,3%
	miejski	-57,1%	-16,9%	-	200,0%	-	-	-47,9%	3,1%
	ogółem	-24,1%	-19,6%	2500,0%	184,6%	-	-	-44,7%	5,4%

Źródło: opracowanie własne na podstawie badań terenowych

Fotografie 1–2. Przykład wpływu przemian funkcjonalnych terenów przemysłowych i poprzemysłowych na przestrzeń w Kłodzku przy ul. Objazdowej oraz ul. Zajęczy

Źródło: zdjęcia własne

PODSUMOWANIE

W latach 2004–2020 na ziemi kłodzkiej zaobserwowano istotne zmiany w strukturze gospodarki: doszło do spadku znaczenia działalności rolniczej i przemysłowej oraz do wzrostu znaczenia działalności usługowej, szczególnie turystycznej. Przyczyną tych zmian był stopniowy proces dostosowywania się gospodarki do zachodzących zmian globalnych (m.in. w rolnictwie w postaci deruralizacji i dezagrarnizacji, a w przemyśle w formie dekoncentracji i automatyzacji) i lokalnych (dostosowanie się profilu gospodarki ziemi kłodzkiej do występujących na tym terenie zasobów, zwłaszcza zasobów

turystycznych); (Sikorski i in., 2020; 2021). Terenami, które uległy istotnym przeobrażeniom, są obszary przemysłowe i poprzemysłowe.

Przeprowadzone badania nad zmianami funkcjonalnymi terenów przemysłowych i poprzemysłowych ziemi kłodzkiej wykazały, że proces sukcesji funkcjonalnej (stopniowego wkraczania podmiotów o różnych funkcjach na tereny do tej pory jednolite funkcjonalnie) występuje zarówno na obszarach miejskich, jak i na obszarach wiejskich. Jednak skala i dynamika tego zjawiska były bardzo zróżnicowane. Tereny przemysłowe zlokalizowane w miastach częściej były poddawane zmianom funkcjonalnym niż tereny produkcyjne obszarów wiejskich. Prawdopodobnie miały na to wpływ następujące uwarunkowania:

- renta położenia terenów przemysłowych: tereny przemysłowe położone w miastach dają potencjalnym przedsiębiorcom więcej korzyści dzięki możliwości m.in. dotarcia do większej grupy klientów, kooperacji z innymi podmiotami działającymi na miejscu, a także wykorzystania w swojej działalności infrastruktury transportowej wyższego rzędu (linii kolejowej, dróg wojewódzkich, krajowych),
- możliwość adaptacji terenów przemysłowych: tereny przemysłowe zlokalizowane na terenach miast zazwyczaj cechowały się większą możliwością adaptacji w kierunku innych funkcji niż funkcja przemysłowa (na obszarach wiejskich większe tereny przemysłowe tworzyły głównie kamieniołomy i tartaki),
- znajomość i potencjał terenów przemysłowych: tereny przemysłowe w miastach ziemi kłodzkiej zazwyczaj były zlokalizowane na trasach wylotowych, przez co lokalni inwestorzy mieli o nich zazwyczaj większą wiedzę niż o terenach przemysłowych na obszarach wiejskich (tereny przemysłowe na obszarach wiejskich często znajdowały się na peryferiach wsi, były pozbawione szyldów, oznaczeń lub drogowskazów).

Do najważniejszych wniosków z przeprowadzonych badań nad zmianami funkcjonalnymi terenów przemysłowych i poprzemysłowych powiatu kłodzkiego możemy zaliczyć następujące konkluzje:

- skala i dynamika zmian funkcjonalnych zależą od rodzaju obszarów, na których jest zlokalizowany teren przemysłowy lub poprzemysłowy (patrz wyżej),
- zaistniałe zmiany funkcjonalne nie są w stanie zrekompensować liczby miejsc pracy, które uległy redukcji w czasie zamykania zakładów przemysłowych (patrz: tabele 1 i 2); w latach 2004–2020 na badanym obszarze zredukowano 46 zakładów przemysłowych, zatrudniających powyżej 9 osób (w tym m.in. Hutę Szkła Kryształowego „Violetta” w Stroniu Śląskim, która w 2007 r. dawała pracę ok. 550 osobom), tymczasem w wyniku sukcesji funkcjonalnej przybyło tylko 17 nowych podmiotów gospodarczych zatrudniających powyżej 9 osób,
- w wyniku przemian funkcjonalnych na terenach przemysłowych i poprzemysłowych dochodzi do swoistego procesu sukcesji funkcjonalnej, który polega na stopniowym wkraczaniu na tereny dotąd jednolite funkcjonalne podmiotów gospodarczych o innych funkcjach; najczęściej nowo powstałymi podmiotami gospodarczymi są firmy z sekcji PKD: G (handel detaliczny i hurtowy oraz naprawa pojazdów), S (pozostała działalność usługowa, np. związki zawodowe), M (działalność naukowa, techniczna i profesjonalna) oraz Q (opieka zdrowotna i pomoc społeczna),
- zaobserwowane przemiany funkcjonalne w znacznym stopniu wpłynęły na fizjonomię (wygląd) i morfologię (budowę) badanych terenów przemysłowych

i przemysłowych, wywołując w ten sposób istotne zmiany wizerunkowe i wrażenie chaosu przestrzennego.

Przemiany funkcjonalne terenów przemysłowych i poprzemysłowych w Polsce zaczęły być zauważalne na większą skalę po 1989 r. Początkowo zmiany te dotyczyły głównie dużych miast, z czasem jednak były związane z coraz mniejszymi jednostkami miejskimi (Sikorski, 2013). Jak wykazały przeprowadzone badania, z pewnego rodzaju przemianami funkcjonalnymi mamy także do czynienia na obszarach wiejskich. Jednak skala zarejestrowanych zmian jest tam o wiele mniejsza, bardzo często jest też związana z lokalnymi uwarunkowaniami (np. z upadkiem konkretnego zakładu przemysłowego). Prawdopodobnie duży wpływ ma na to mniejszy potencjał adaptacyjny i brak możliwości dotarcia do dużej grupy klientów. Wiejska lokalizacja podmiotów gospodarczych, zazwyczaj poza głównymi skupiskami ludzkimi i arteriami komunikacyjnymi, powoduje, że potencjalne nowe podmioty gospodarcze o innych funkcjach niż funkcja produkcyjna mogą mieć problemy z dotarciem ze swoją ofertą do szerszej grupy odbiorców.

Bibliografia

References

- Bank Danych Lokalnych (2022, 6 stycznia). Pozyskano z: <https://www.bdl.stat.gov.pl/>
- Bański, J. (2008). Wiejskie obszary problemów demograficznych. W: A. Harasim (red.), *Wybrane zagadnienia systemów informacji przestrzennej i obszarów problemowych rolnictwa w Polsce*. Puławy: Instytut Uprawy Nawożenia i Gleboznawstwa – Państwowy Instytut Badawczy, 93–102.
- Bański, J. (2014). Współczesne typologie obszarów wiejskich w Polsce – przegląd podejść metodologicznych. *Przegląd Geograficzny*, 86(4), 441–470. doi: <http://dx.doi.org/10.7163/PrzG.2014.4.1>
- Borzęcki, R. (2014). Historia górnictwa. W: A. Marek, I.J. Olszaka (red.), *Sudety i Przedgórze Sudeckie. Środowisko, ludność, gospodarka*. Wrocław: Silesia, 355–382.
- Brzosko-Sermak, A., Wantuch-Matla, D. (2020). Nowe przestrzenie publiczne na terenach poprzemysłowych śródmieścia Krakowa. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 34(4), 151–170. doi: <https://doi.org/10.24917/20801653.344.10>
- Celińska-Janowicz, D. (2016). Rejestry podmiotów jako źródła danych w analizach lokalizacji działalności gospodarczej w mikroskali. *Wiadomości Statystyczne*, 61(1), 27–43.
- Ciok, S. (1991). *Sudety: obszar problemowy*. Acta Universitatis Wratislaviensis, 1236, Studia Geograficzne, 51. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego.
- Ciok, S. (1995). Zmiany ludnościowe i osadnicze w Sudetach. *Acta Universitatis Wratislaviensis*, 1730, Prace Instytutu Geograficznego, seria B, 12, 51–64.
- Eberhardt, P. (1989). *Regiony wyludniające się w Polsce*. Prace Geograficzne, 148. Warszawa: Instytut Geografii i Przestrzennego Zagospodarowania im. Stanisława Leszczyckiego PAN.
- Hełdak, M. (2008). Przemiany funkcjonalne obszarów wiejskich Sudetów po integracji z Unią Europejską. *Infrastruktura i Ekologia Terenów Wiejskich*, 8, 91–102.
- Kaczmarek, S. (2001). *Rewitalizacja terenów poprzemysłowych. Nowy wymiar w rozwoju miast*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Kłosowski, F. (2017). Problemy z wykorzystaniem pracujących jako miernika rozwoju usług (przykład województwa śląskiego). *Space – Society – Economy*, (13), 269–280. doi: <https://doi.org/10.18778/1733-3180.13.14>
- Kotlicka, J. (2008). *Przemiany morfologiczne terenów przemysłowych Łodzi*. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe.
- Kutkowska, B. (2012). Nowe funkcje obszarów wiejskich na przykładzie terenu sudeckiego. W: M.G. Woźniak, G. Ślusarz (red.), *Rozwój zrównoważony i problemy obszarów wiejskich*. Rzeszów: Wydawnictwo Uniwersytetu Rzeszowskiego, 97–110.

- Latocha, A., Szmytkie, R., Sikorski, D., Tomczak, P., Miodońska, P., Kajdanek, K. (2020). Pomiedzy depopulacją a odrodzeniem – aktualne procesy społeczno-gospodarcze w regionie kłodzkim. W: A. Marek (red.), *Ziemia kłodzka w kulturze, architekturze, przyrodzie*. Pelplin: Wydawnictwo Bernardinum, 197–233.
- Liszewski, S. (2004). Przemiany struktury przestrzennej aglomeracji przemysłowej w okresie transformacji ustrojowej (przykład łódzkiej aglomeracji miejskiej). W: J. Słodczyk (red.), *Przemiany struktury przestrzennej miasta w sferze funkcjonalnej i społecznej*. Opole: Uniwersytet Opolski, 9–24.
- Madeja, M., Smętkiewicz, K. (2021). *Rewitalizacja Zabłocia w Krakowie ze szczególnym uwzględnieniem obszaru poprzemysłowego*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Marczyńska-Witczak, E., Szafrąńska, E. (1999). Tereny przemysłowe w przestrzeni miasta i ich przekształcenia. W: W. Michalski (red.), *Społeczno-ekonomiczne problemy aglomeracji łódzkiej. Łódź: Rządowe Centrum Studiów Strategicznych*. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe.
- Miśkowiec, M. (2016). Przemiany terenów poprzemysłowych w miejscach dziedzictwa przemysłu włókienniczego na przykładzie Manchesteru, Lyonu i Łodzi. *Prace Komisji Geografii Przemysłu Polskiego Towarzystwa Geograficznego*, 30(3), 199–212.
- Piech, M. (1999). Przemiany przestrzenne i funkcjonalne terenów przemysłowych w Łodzi w latach 1988–1996. W: J. Kaczmarek (red.), *Zróźnicowanie przestrzenne struktur społecznych w dużych miastach*. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego, 117–122.
- Piech, M. (2004). *Przemiany funkcjonalne terenów przemysłowych w latach 1988–1996 (w granicach kolei obwodowej)*. Łódź: Łódzkie Towarzystwo Naukowe.
- Raczyk, A. (2009). Metody badania przedsiębiorczości oparte na rejestrze podmiotów gospodarki narodowej. *Przedsiębiorczość – Edukacja*, 5, 133–146.
- Rocznik Statystyczny Przemysłu. (2020), Główny Urząd Statystyczny, Warszawa.
- Sikorski, D. (2012). Zmiany funkcjonalne terenów przemysłowych i poprzemysłowych we Wrocławiu po 1989 roku. W: B. Namyślak, R. Szmytkie (red.), *Przekształcenia przestrzeni miejskiej Wrocławia. Ujęcie geograficzne – vol. 1*. Rozprawy Naukowe Instytutu Geografii i Rozwoju Regionalnego 24. Wrocław: Wydawnictwo Uniwersytetu Wrocławskiego, 33–54.
- Sikorski, D. (2013). *Proces sukcesji funkcjonalnej na terenach przemysłowych i poprzemysłowych w miastach województwa dolnośląskiego. Studium przypadków*. Wałbrzych: Wydawnictwo Uczelniane Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Angelusa Silesiusa.
- Sikorski, D., Latocha, A., Szmytkie, R., Kajdanek, K., Miodońska, P., Tomczak, P. (2020). Functional changes in peripheral mountainous areas in east central Europe between 2004 and 2016 as an aspect of rural revival? Kłodzko County case study. *Applied Geography*, 122, 1–14.
- Sikorski, D., Tomczak, P., Latocha, A., Szmytkie, R., Miodońska, P., Kajdanek, K. (2021). Od gospodarki agrarnej do wielofunkcyjnej. Zmiany funkcjonalne obszarów wiejskich i wsi na przykładzie powiatu kłodzkiego. *Czasopismo Geograficzne*, 92(2), 299–326.
- Słodczyk, J. (2001). *Przestrzeń miasta i jej przeobrażenia*. Opole: Wydawnictwo Uniwersytetu Opolskiego.
- Śleszyński, P. (2007). Szacowanie liczby i rozmieszczenia pracujących w Warszawie. *Przegląd Geograficzny*, 79(3–4), 401–433.
- Zagożdżon, A. (1988). Kilka uwag o obszarach problemowych. W: B. Jałowicki (red.) *Gospodarka przestrzenna, region, lokalność*. Biuletyn KPZK PAN, 138. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe, 137–147.

Badania finansowane przez Narodowe Centrum Nauki w ramach projektu badawczego nr 2020/04/X/HS4/01203.

Dominik Sikorski, dr, adiunkt, Uniwersytet Wrocławski, Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego, Zakład Geografii Społeczno-Ekonomicznej. Jego zainteresowania badawcze koncentrują się wokół procesów przeobrażeń terenów przemysłowych w miastach, ze szczególnym uwzględnieniem ich przemian funkcjonalnych. Ponadto prowadzi badania w zakresie geografii: społecznej (NGO, alokacji 1%), miast (badania morfologiczne) i historycznej. Jest autorem blisko 40 prac naukowych.

Dominik Sikorski, PhD, an assistant professor in the Department of Socio-Economic Geography at the Institute of Geography and Regional Development, University of Wrocław. His research interests are focused on

transformation processes of industrial areas in the cities, especially their functional changes. In addition, he conducts research in the field of social geography (NGO, 1% allocation), cities (morphological research) and historical geography. He is the author of nearly 40 research papers.

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2612-3490>

Adres/address:

Uniwersytet Wrocławski
Instytut Geografii i Rozwoju Regionalnego
Zakład Geografii Społeczno-Ekonomicznej
pl. Uniwersytecki 1
50-137 Wrocław, Polska
e-mail: dominik.sikorski@uwr.edu.plw